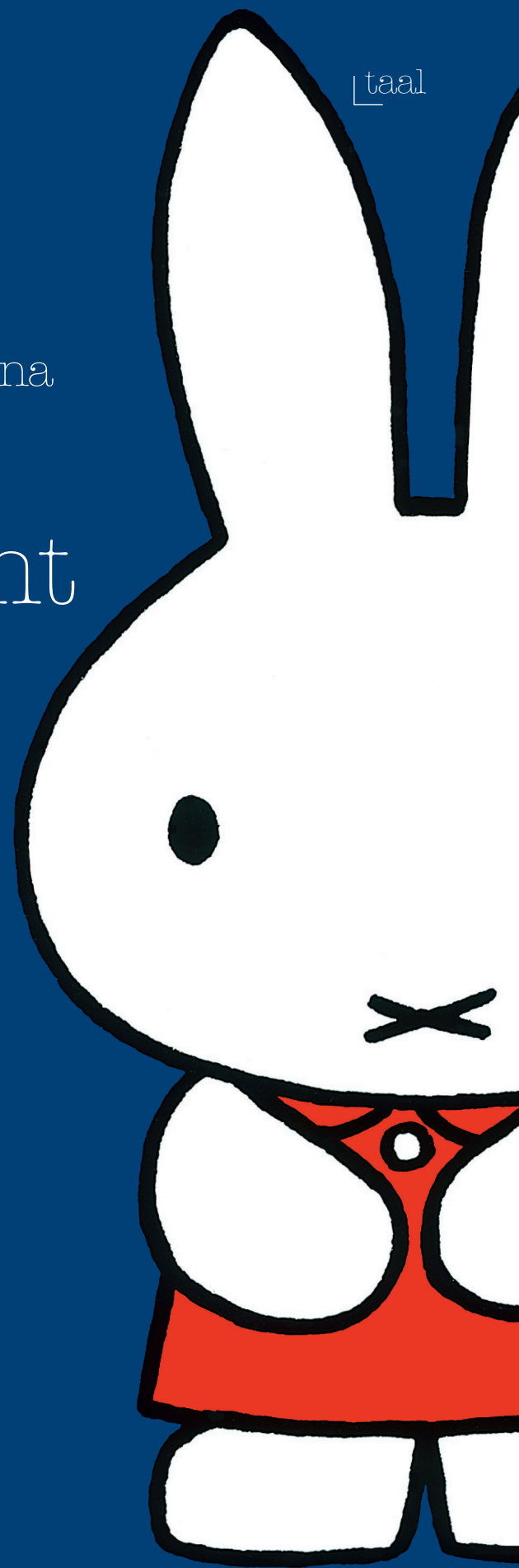

De (beeld)taal van Dick Bruna

nijn rijmt op fijn

Niet alleen het figuurtje van
nijntje is heel herkenbaar, ook
de vierregelige versjes dragen
bij aan het succes. Geen
hoofdletters of interpunctie,
een ijzeren rijmschema en een
immer geruststellende inhoud.
Deskundigen over het geheim
van nijntje-taal.

De boeken zijn met opzet
nooit gemoderniseerd.

Als nijn **pret** heeft,
vindt ze dat reuze

Teken op wit papier twee zwarte, eivormige stippen op ruim twee centimeter van elkaar en zet iets daaronder in het midden een kruisje. Wie kijkt je nu aan? Precies: nijntje pluis (altijd zonder hoofdletters). Op 21 juni 1955 wordt het konijnenmeisje in Egmond aan Zee geboren op het schetspapier van de dan 27-jarige Utrechtse tekenaar Dick Bruna. In de zestig jaar die volgen, wordt nijntje zo'n sterk beeldmerk dat je haar zelfs zonder oren onmiddellijk herkent. Ze speelt de hoofdrol in een film, in tv-series en musicals. Haar beeltenis staat op meer dan 10.000 unieke producten, van rompers tot meubels. De boeken, altijd zestien bij zestien centimeter, zijn in vijftig talen en tien dialecten vertaald en gingen ruim 85 miljoen keer over de toonbank. Aanvankelijk had nijn overal een andere naam: kleintje in Zuid-Afrika, usako chan in Japan. Sinds 1995 heet ze in alle landen, behalve Nederland, miffy.

Niet aalbaar, toch vertederend

Bruna was de eerste die op zo'n grafische, elementaire manier voor kinderen illustreerde, in de abstracte traditie van kunstenaars als Léger, Matisse en Mondriaan. En hoewel nijntje pluis weinig aalbaar is, heeft ze wel degelijk iets vertederends. Dat komt door de verhoudingen in haar uiterlijk: een groot, rond hoofd op een klein lijfje, ogen laag in het gezicht en wijd uit elkaar. Die ogen kijken ons sinds haar facelift in 1963 altijd recht aan (voor die tijd

keek ze verlegen weg). Dat Bruna alles met de hand tekende en geen gebruik maakte van de computer zorgt ervoor dat elke tekening uniek is, al zijn de verschillen miniem. Er zit een 'bibber' in de vette lijnen, het kruisje van de mond staat elke keer een fractie anders.

Rijmverliefd

Minder vaak dan over haar uiterlijk, gaat het in de analyses van nijntjes populariteit om de teksten van Bruna. Misschien omdat critici zijn tekeningen altijd hoger hebben gewaardeerd dan de bijbehorende vierregelige versjes, die weleens misprijzend sinterklaasrijm worden genoemd. Toch worden die verhalen al decennia lang in ontelbaar veel kinderkamers voorgelezen. Wat is het geheim van de taal van nijntje? 'Bruna's schrijfstijl is transparant,' zegt tekstdichter Ivo de Wijs, die de scenario's van de nijntje-musicals schreef. 'Het is soms bijna alsof een kind die rijmpjes had kunnen schrijven. Bruna gebruikt altijd hetzelfde rijmschema, a-b-c-b, en simpele, liefst eenlettergrepige woorden. Nijn rijmt meestal op fijn en zijn, nooit op rolgordijn of zonneshijn. Op die manier benadert Bruna de manier waarop jonge kinderen praten. Ik zie het aan mijn kleinzoon, die losse woorden begint te zeggen: staan of boom. Bruna heeft het talent om van die eenvoudige woorden versjes te bouwen.'

**nijn heeft een eigen bordje
en ook een eigen slab
nijn heeft een eigen lepel
daarmee eet nijntje pap**

'Het is huis-, tuin- en keukentaal,' zegt kinderboekdeskundige Joke Linders. 'Bruna werpt op geen enkele

manier drempels op. Hij maakt korte, krachtige zinnen, gebruikt nauwelijks interpunctie en de rijmwoorden zie je op kilometers afstand aankomen. Die voorspelbaarheid vinden jonge kinderen leuk.' 'Rijm is speelgoed,' zegt De Wijs. 'Kinderen hebben een rijmverliefdheid die vaak nog losstaat van de logica. Denk maar aan "meneer de koekepeer" of "hallo, hallo, wie stinkt daar zo? Het mannetje van de radiol!" Gaat nergens over, maar ze vinden het geweldig. Drs. P zei ooit: "Taal is zuurstof." Bij Bruna zou je kunnen zeggen: rijm is zuurstof voor kinderen.' Ook ritme is belangrijk in de boekjes. Wie weleens een nijntje-verhaal heeft voorgelezen, weet dat er een Bruna-dreun bestaat, een ijzeren cadans. 'Dat hoort bij het nijntje-gevoel,' zegt redacteur Karin van Zwieten, die bij uitgeverij Mercis talloze nijntje-boekjes redigeerde. 'We hebben er samen met Dick altijd op gelet dat de teksten lekker voorlezen. Die cadans zorgt er ook voor dat je het makkelijk kunt onthouden.'

Een schaartje dat echt knippen kan
Opvallend is dat de nijntje-boekjes inhoudelijk en tekstueel door de jaren heen nauwelijks moderner zijn geworden. Ze noemt haar ouders vader en moeder, als ze pret heeft, vindt ze dat reuze en roept ze hoi-hoi. 'In het Engels is de tekst onlangs voor het eerst gemoderniseerd,' vertelt Van Zwieten. 'Daar heten father en mother nu dad en mom, maar dat was een revolutie. Wij doen het in Nederland bewust niet, omdat het zo bij Bruna's stijl past. Voor veel ouders is het jeugdsentiment. En misschien is de kracht van de boekjes ook wel dat ze totaal losstaan van de snelheid van nu, van de waan van de dag. Ze beschrijven een overzichtelijke wereld.' Tekstdichter De Wijs: 'Vaak is het een lofzang op de simpele genoegens. In het feest van

nijntje krijgt ze "een schaartje dat echt knippen kan". Een prachtig zinnetje vind ik dat.' Naarmate Bruna ouder werd, behandelde hij ook moeilijker onderwerpen. Joke Linders: 'Verdriet, pesten, adoptie, en in één van de mooiste boekjes, lieve oma pluis, de dood.' Voor dit boekje kreeg Bruna, die er vroeger van droomde om schrijver te worden, zijn enige tekstprijs ooit: een Zilveren Griffel.

**nijntje was toch zo verdrietig
nijntje had een dikke traan
weet je waarom nijntje huilde?
oma pluis was dood gegaan**

Veilig en vertrouwd

Zo direct als nijntje je aankijkt, zo direct zijn ook de teksten. 'Bruna spreekt de lezer vaak rechtstreeks aan,' zegt redacteur Karin van Zwieten. 'Met zinnetjes als "zoals je hier wel ziet" of "kijk maar hoe dat gaat" ontstaat interactie. Ook overlappen tekst en beeld elkaar nogal eens. Dan vertelt het versje wat je ook al op de tekening kunt zien. Dat past bij de stijl van Dick: bij hem kom je niet voor verrassingen te staan, hij is erop uit om een veilige, vertrouwde sfeer te scheppen.' De verhalen van nijntje zijn dus voorspelbaar door het rijm, makkelijk te onthouden en prettig voor te lezen dankzij het ijzeren ritme, altijd veilig door het gebrek aan verrassingen en de geruststellende toon. En zowel wat betreft woord- als onderwerpkeuze perfect toegesneden op de wereld van jonge kinderen. Ergens in deze mix zit het geheim van de taal van nijntje verborgen. 'Al blijft het de vraag,' zegt Joke Linders, 'of deze teksten ook zonder die fantastische beelden zo veel gelezen zouden worden.' ❧

nijntje en Dick

In 2015 is de zestigste verjaardag van nijntje gevierd met diverse exposities. In december gaat het verbouwde dick bruna huis (ja, dat was ook zonder hoofdletters) onder een nieuwe naam verder: nijntje museum. En Dick Bruna zelf? Hij is nu 88 jaar, met pensioen en onderscheiden als Commandeur in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

